

HET HAP & STAP-PROJECT

GEZOND ETEN EN BEWEGEN IN DE BUURT

GENK - WINTERSLAG 2 & 4

Onderzoeksproject gerealiseerd met de steun van Kom op tegen Kanker (projectID: 13069)

VLAAMS INSTITUUT
**GEZOND
LEVEN**

Kom op
tegen Kanker

INHOUD

1 WAAROM HAP & STAP	3	5 VAN PROBLEEM NAAR OPLOSSING: WELKE MOGELIJKE OPLOSSINGEN WERDEN AANGEHAALD VOOR DE WIJK	21
2 PLAN VAN AANPAK	5	5.1 Werksessie 2 met lokaal bestuur en organisaties	21
3 WAAROM WINTERSLAG 2 & 4 IN GENK?	6	5.2 Ambities	21
4 DE UITDAGINGEN VAN WINTERSLAG 2 & 4 IN BEELD	8	5.3 Overzicht interventies	22
4.1 Terreinbezoek	8	5.4 Inzetten op sociale interactie en verhogen van de verblijfskwaliteit in de publieke ruimte, gekoppeld aan de voedsel- en beweegomgeving	23
4.1.1 Methode	8	5.4.1 Speelweefselplan	23
4.1.2 Ruimtelijke kenmerken van Winterslag 2 & 4	8	5.4.2 Groene verbindingen	23
4.1.3 Voedselaanbod/-uitdagingen in Winterslag 2 & 4	9	5.4.3 Toegankelijke fietslessen	24
4.1.4 Overzicht ruimtelijke en voedseluitdagingen	10	5.4.4 Picknicktafels op ontmoetingsplekken	24
4.2 Gesprekken met bewoners uit Winterslag 2 & 4	15	5.5. 'Mobiele' voedselinitiatieven versterken, visueel zichtbaar maken en bestendigen EN rijkdom aan culturen zichtbaar en toegankelijk maken met het oog op een gezonder en milieuverantwoord voedselaanbod	25
4.2.1 Methode	16	5.5.1 Buurtmoestuin als sociaal ontmoetingspunt	25
4.2.2 Belevingskaart	17	5.5.2 Voedselpakketten laten verdelen in de wijk	26
4.3 Werksessie 1 met lokaal bestuur en organisaties	18	5.5.3 Deelkeuken aan de moestuin	26
4.4 Uitdagingen voor Winterslag 2 & 4	18	5.5.4 Sociaal restaurant	26
4.4.1 Beschikbare (voedings)aanbod	19		
4.4.2 Toegankelijkheid van het (voedings)aanbod	19		
4.4.3 Bereikbaarheid van het voedings- en beweegaanbod en de walkability in Winterslag 2 & 4	19		
4.4.4 Extra kanttekening: nood aan inzetten op sociale interactie (tussen verschillende gemeenschappen)	20		

1 WAAROM HAP & STAP

Overgewicht en obesitas zijn belangrijke **risicofactoren voor de ontwikkeling van kanker**. 49% van de bevolking heeft **overgewicht** waarvan 18% obesitas heeft¹. Aan de basis hiervan ligt **ongezond eetgedrag, samen met te weinig beweging**. **Ongezonde voedings- en beweginggewoontes komen bovendien vaker voor bij mensen in een maatschappelijk kwetsbare situatie**.

Al te vaak wordt de 'schuld' bij de persoon zelf gelegd, maar o.a. de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) erkent onze **veranderde voedsel- en bewegingomgeving** als één van de belangrijkste oorzaken van de hoge obesitascijfers. **Beschikbaarheid, toegankelijkheid en bereikbaarheid van gezonde voeding** beïnvloeden het eetgedrag van mensen in positieve zin. Maar vandaag is **ongezonde voeding** bijna overal en altijd beschikbaar (bv. frisdrank en snoep in automaten in het station, fastfoodzaken om de hoek, ...). Het **gezonde aanbod** (bv. kleine supermarkt met groenten en fruit) is **daarentegen onvoldoende aanwezig of bereikbaar**. Samen met een tekort aan kansen om te bewegen, stappen en fietsen in de buurt, kan dit zorgen voor gewichtstoename, waardoor **de huidige omgeving ook wel 'obesogeen' wordt genoemd**.

Onderzoek toont aan dat **ongezonde voedselomgevingen** vooral een negatieve invloed hebben op **kwetsbare groepen, zoals kinderen, jongeren, ouderen en mensen met een lagere socio-economische status**. Bovendien blijkt dat een **hoge walkability² van de eigen buurt belangrijker is voor inwoners met een laag inkomen om zich vaker te voet en per fiets te kunnen verplaatsen** (bv. naar winkels met gezonde voeding) aangezien zij ook vaker genooddaakt zijn om te voet of per fiets te verplaatsen door een gebrek aan openbaar vervoer of de afwezigheid van een auto.

¹ Sciensano: Voedselconsumptiepeiling 2022-2023: Gewichtstoestand en gewichtsgerelateerd gedrag bij de Belgische bevolking, Brussel, België

² Walkability is de mate waarin een buurt, een omgeving, het mogelijk maakt en stimulerend is om te bewegen. Het zet in op de mogelijkheid voor iedereen om elke dag te bewegen. Buurten waarin een combinatie van meerdere basisfuncties aanwezig is (wonen, winkelen, spelen, werken, zorg, groen, ...), die een hoge woondichtheid hebben en waar er een goed verbonden netwerk is van straten voor stappers en trappers, bevorderen ons dagdagelijks bewegen.

Meer dan helft van volwassen Belgen is te zwaar: hoe moeten we de 'obesitasepidemie' aanpakken?

Steeds meer Europeanen kampen met overgewicht en obesitas, meldt de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) in een nieuw rapport. Dat leidt jaarlijks tot ruim 1,2 miljoen voortijdige overlijdens en 200.000 nieuwe kankergevallen.

Dieter De Cleene 04-05-22, 06:48 Laatste update: 04-05-22, 15:14 Bron: De Morgen

Een online bevraging over de bewegingsdriehoek geeft aan dat 25% van de Vlamingen verwacht dat de overheid meer investeert in een beweegvriendelijke publieke ruimte (bv. meer kwaliteitsvolle voetpaden, divers winkelaanbod) (Gezond Leven, 2020)³. En uit een online bevraging over de voedingsdriehoek bij 500 burgers blijkt dat 25% denkt dat minder ongezonde voeding, bv. op publieke plaatsen, hen zou helpen om gezonder te eten (Gezond Leven, 2019).

Het Hap & Stap-project had als eerste doel om in Vlaanderen buurten te identificeren die kwetsbaar zijn op vlak van de voedselomgeving, in combinatie met de walkability en het socio-demografische profiel van de buurt. In deze buurten wil het project de voedselomgeving en walkability verder in kaart en beeld brengen. Om daarna samen met buurtbewoners in een maatschappelijk kwetsbare situatie te bekijken hoe een omgeving kan worden gecreëerd die aansluit bij hun persoonlijke noden en hen een **beschikbaar, toegankelijk** (bv. aantrekkelijk gepresenteerd, gemakkelijk) **en bereikbaar** (bv. haalbare afstand tot markten en winkels) **aanbod van gezonde voeding biedt**.

Doel van dit rapport?

In dit rapport vatten we de belangrijkste noden m.b.t. de voedselomgeving en walkability samen voor de wijk Winterslag 2 & 4 in Genk. Daarna volgen de oplossingen die de burgers en de lokale werkgroep⁴ aanreikten.

De wijk Winterslag 2 & 4 fungeerde als pilootbuurt om een Vlaamse methodiek uit te werken die in de toekomst door lokale besturen en buurtwerking in Vlaanderen kan worden toegepast om de voedselomgeving en walkability van een buurt te identificeren en samen met de buurtbewoners noden en oplossingen te detecteren.

³ Deze enquête werd uitgevoerd bij 500 Vlaamse burgers van 18 jaar en ouder, representatief voor geslacht, leeftijdsgroepen, provincie, opleiding en inkomen, 50% - 50% fysiek actieve vs. fysiek inactieve personen

⁴ De lokale werkgroep bestond uit een wijkmanager (stad Genk), projectmedewerker gezondheidszorg (stad Genk), gezondheidscoördinator (stad Genk), coördinator Heempark (stad Genk), stedenbouwkundig ambtenaar (stad Genk), mobiliteitsmedewerker (stad Genk), buurtopbouwwerker van SAAMO, sleutelfiguur vanuit organisatie Futsal Winterslag en een community health worker.

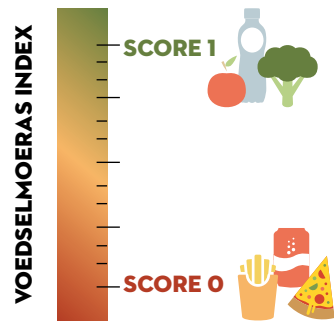
“In Genk moet je zijn om alles te kunnen eten of proeven, want er zijn daar veel verschillende nationaliteiten aanwezig.”

*77-jarige vrouw
– interview tijdens een kookworkshop in De Schalm*

2 PLAN VAN AANPAK

De deelnemende buurten werden geselecteerd op basis van beschikbare Vlaamse data. Daarbij werd gekeken naar de combinatie van het **sociaal demografisch profiel van de buurt**⁵, de **voedselmoerasindex** (zie figuur)⁶ de **walkabilityscore**⁷ en de **ruimtelijke context van de woonomgeving**⁸ om zo tot 4 gedifferentieerde buurten in Vlaanderen te komen.

Figuur 1: De voedselmoerasindex. Score 0 betekent dat de voedselomgeving erg ongezond is terwijl score 1 duidt op een heel gezonde voedselomgeving.

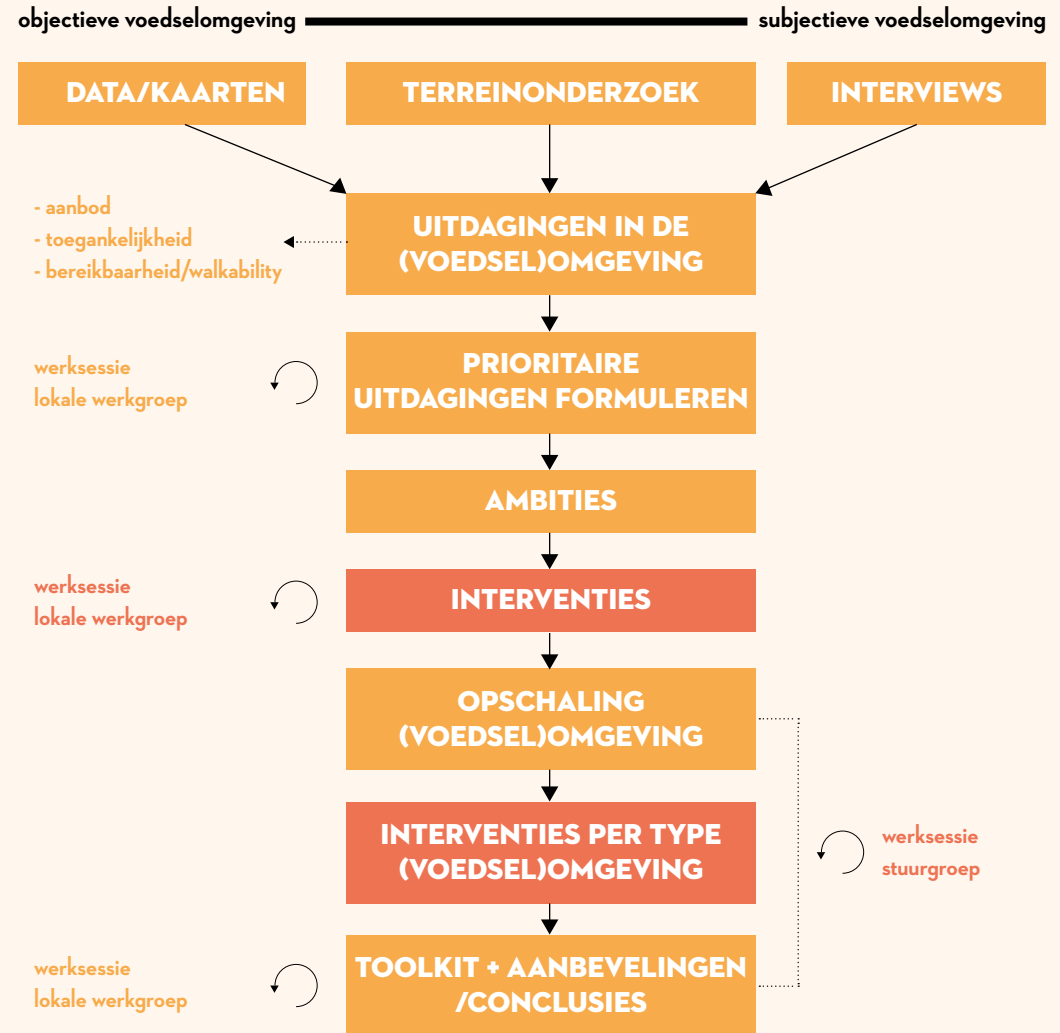
In dit traject werd nauw samengewerkt met de Vlaamse Logo's en lokale medewerkers van de desbetreffende buurten. 7 van de 13 Vlaamse Logo's gaven aan te kunnen participeren in dit traject. Bijgevolg werden de

kwetsbare buurten geselecteerd binnen de gemeenten die in deze Vlaamse Logoregio's liggen. Tot slot werd gekeken welke gemeente een engagement wilde aangaan om mee in dit project te stappen.

Om de uitdagingen voor de (voedsel) omgeving van de wijk Winterslag 2 & 4 in kaart en in beeld te brengen, werden de objectieve data gebruikt, zoals hierboven weergegeven. Maar er werd ook een subjectief onderzoek gedaan, met zowel een terreinbezoek als interviews met bewoners uit de wijk. Hierbij stonden de thema's toegankelijkheid, bereikbaarheid en beschikbaarheid centraal.

Op basis van deze input formuleerden we, samen met de lokale werkgroep, de prioritaire uitdagingen waarop dit onderzoek een antwoord wil bieden.

In een tweede werksessie werd nagedacht over mogelijke oplossingen voor de voedsel- en beweegomgeving van de wijk Winterslag 2 & 4 en bekeken we of die kunnen opgenomen worden in toekomstige of lopende projecten.

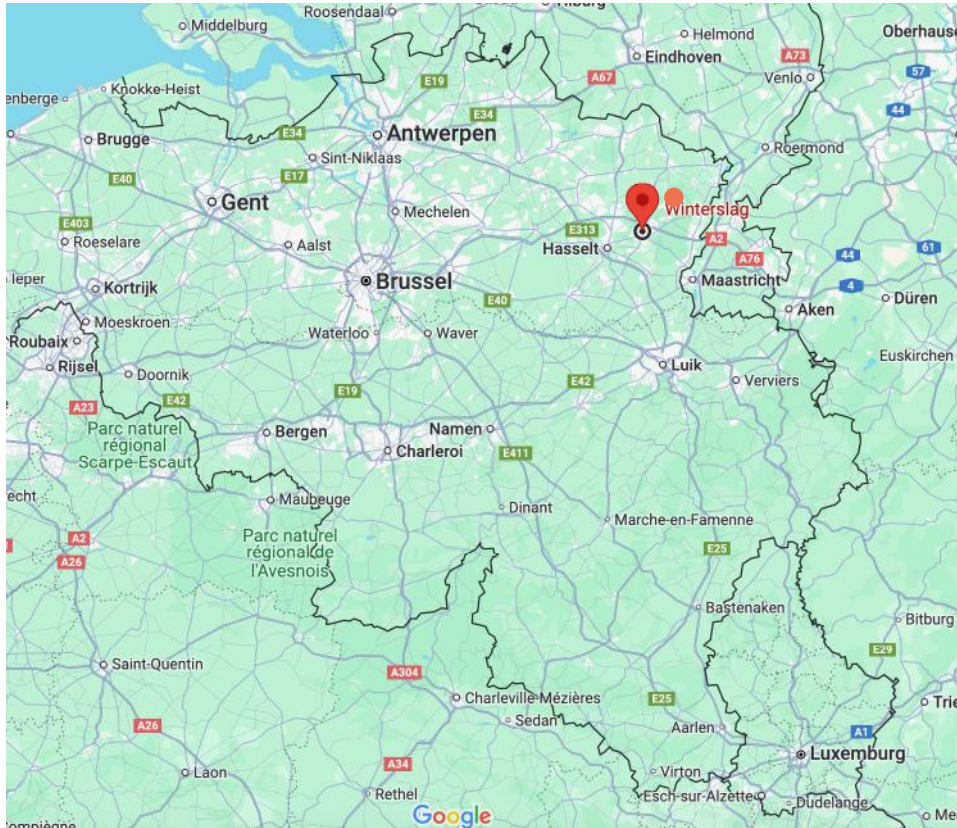
5 Vanderstraeten L. & Van Hecke E. (2023). Buurten met een concentratie van kwetsbare huishoudens en kwetsbare woonsituaties anno, 2021. Steunpunt Wonen.

6 Vincent Smets, Jeroen Cant, Stefanie Vandevijvere. Naar gezonde voedselomgevingen in Vlaamse Buurten: Voedselwoestijnen en voedselmoerassen onder de loep, Sciensano, 2022.

7 De walkabilityscore-tool is ontwikkeld door het Vlaams Instituut Gezond Leven vzw in samenwerking met het Departement Omgeving, Agentschap Zorg en Gezondheid en VITO. Het brengt de walkabilityscore van elke hectare in Vlaanderen en Brussel in kaart.

8 De kwetsbare buurten werden ingedeeld in verschillende ruimtelijke typologieën. Dit gebeurde o.b.v. een snelle scan van de woonomgeving (niet o.b.v. scores/parameters), uitgevoerd door Atelier Romain.

3 WAAROM WINTERSLAG 2 & 4 IN GENK?

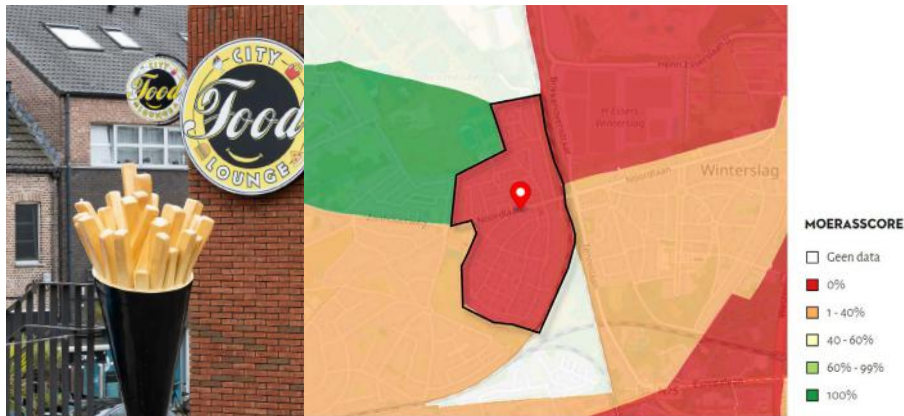

Winterslag 2 & 4 (statistische sector Winterslag - Tuinwijk 2 & 4 - NISCODE: 71016)

- **Logo Limburg** engageerde zich om het project in Genk mee te ondersteunen.
- **Sociaal demografisch profiel:** opgenomen als kwetsbare buurt in Vlaanderen waarvoor de drempelwaarde van 6 indicatoren⁹ is overschreden, namelijk:
 - aandeel woningen gebouwd voor 1945;
 - aandeel werkzoekenden;
 - aandeel eenoudergezinnen;
 - aandeel laaggeschoolden;
 - gemiddelde woonoppervlakte per persoon;
 - en gemiddeld inkomen.

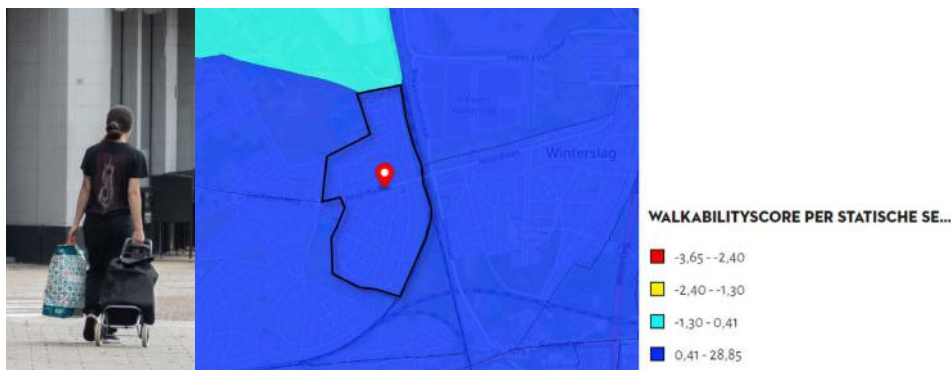
⁹ Aan de hand van 8 indicatoren wordt een buurt als kwetsbaar geïdentificeerd op basis van het sociaal demografische profiel: (1) % huurwoningen; (2) % woningen opgebouwd voor 1945; (3) gemiddelde woonoppervlakte per persoon; (4) % eenoudergezinnen; (5) gemiddelde inkomen per persoon; (6) aandeel werkzoekenden; (7) % laaggeschoolden; (8) % niet-EU-15-burgers (excl. VS en andere rijke OESO-landen). De buurten die bij meer dan de helft van de indicatoren de drempelwaarde overschrijden, worden uitgelicht (bron: Vanderstraeten L. & Van Hecke E. (2023)).

- **Voedselmoerasindex**¹⁰: de voedselmoerasindex geeft een score van 0, zowel met enkel primaire als primaire en secundaire verkooppunten. Dit betekent dat Winterslag een diep voedselmoeras is.

Kaartmateriaal afkomstig uit walkabilityscore-tool die i.k.v. het project o.a. is uitgebreid met de kaartlaag voedselmoerasindex zoals hier weergegeven, (Gezond Leven i.s.m. VITO, Sciensano en HIVA)

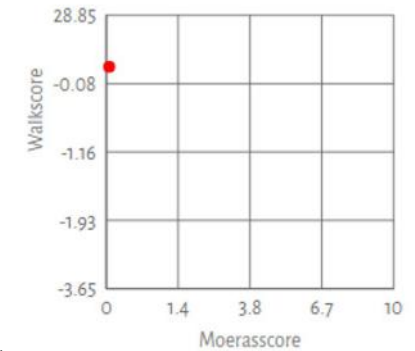
- **Walkabilityscore**¹¹: de wijk Winterslag heeft een walkabilityscore van 7,01 en scoort hiermee bovengemiddeld tot hoog ten opzichte van Vlaanderen en Brussel.

Kaartmateriaal afkomstig uit walkabilityscore-tool die i.k.v. het project o.a. is uitgebreid met de kaartlaag walkabilityscore per statistische sector zoals hier weergegeven, (Gezond Leven i.s.m. VITO, Sciensano en HIVA)

- **Ruimtelijke context**¹²: tuinbouwwijk.

Deze matrix geeft op het niveau van de statistische sector een kruising van de walkabilityscore en de voedselmoerasindex. Zo kan je in één oogopslag zien dat de wijk een hoge walkabilityscore heeft en daarnaast laag scoort op de voedselmoerasindex. Of anders gezegd, dat er een diep voedselmoeras aanwezig is. Door de combinatie diep voedselmoeras met een hoge walkability, wordt het ongezonde aanbod extra bereikbaar. Voorgaand wetenschappelijk onderzoek geeft als hypothese dat het ongezonde voedselaanbod in buurten waar is ingezet op de walkability een mogelijke verklaring kan zijn voor het uitblijven van positieve effecten op het gewicht en de gezondheid van buurtbewoners.

¹⁰ De voedselmoerasindex geeft een score tussen 0 en 1. Hoe lager de score, hoe ongezonder of 'dieper' het voedselmoeras en hoe vaker de buurtbewoners in contact komen met ongezonde voeding, in vergelijking met gezonde voeding. De voedselmoerasindex werd berekend voor elke residentiële buurt in Vlaanderen. De indeling van voedingswinkels en restaurants in gezonde en ongezonde verkooppunten werd uitgevoerd door een expertencomité. Een buurt waar geen verkooppunten zijn, kreeg geen voedselmoerasscore (bron: Vincent Smets, Jeroen Cant, Stefanie Vandevijvere. Naar gezonde voedselomgevingen in Vlaamse Buurten: Voedselwoestijnen en voedselmoerassen onder de loep, Sciensano, 2022).

¹¹ De score werd berekend op basis van 3 ruimtelijke factoren, namelijk de woondichtheid, de functiemix (functiemenging of verwevenheid van functies) en de stratenconnectiviteit voor voetgangers en fietsers. De scores van die 3 factoren werden vervolgens opgeteld, waarbij de score voor stratenconnectiviteit dubbel telt. De uitkomst is een relatieve score. De score voor een bepaalde locatie is dus afhankelijk van de andere scores in Vlaanderen en Brussel. De walkabilityscore is gebiedsdekkend berekend per ha voor het volledige Vlaamse en Brusselse gewest. Voor deze oefening heeft Atelier Romain de scores per rastercel (1 ha) herleid tot een score per statistische sector. Per sector werd de gemiddelde waarde berekend van alle rastercellen die (deels) gelegen zijn binnen de polygoon van de statistische sector.

¹² Volgende ruimtelijke typologieën werden gedefinieerd: densere verkaveling; dorpscentrum; middelhoogbouwwijk; stadsrand; steenweg; tuinwijk; verkaveling; niet-residentieel; kleinstedelijk centrum; stedelijk centrum.

4 DE UITDAGINGEN VAN WINTERSLAG 2 & 4 IN BEELD

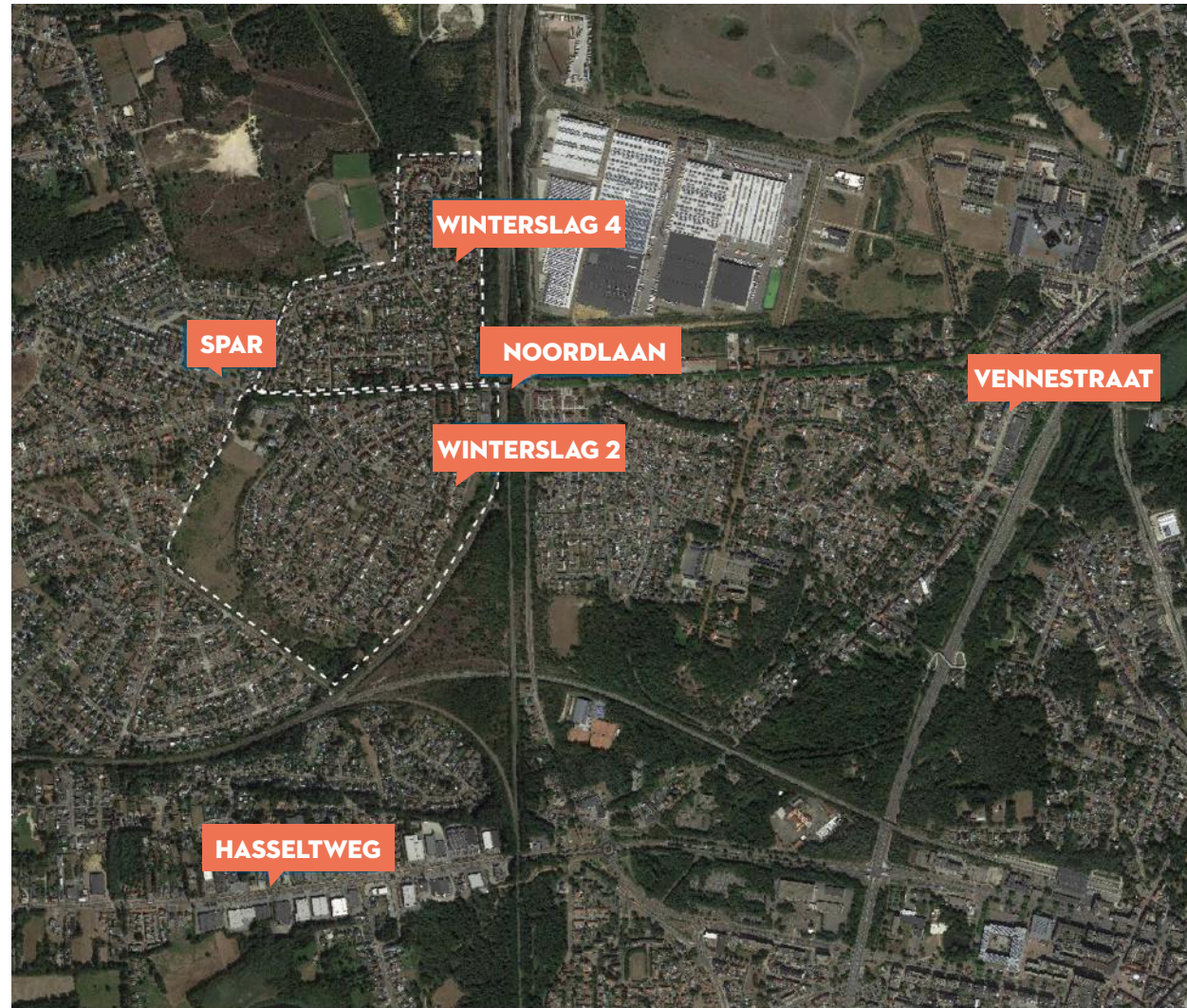
4.1 Terreinbezoek

4.1.1 Methode

Het terreinonderzoek werd uitgevoerd door Atelier Romain. Daarbij werd vanuit een stedenbouwkundige blik naar de voedselomgeving en walkability in de wijk gekeken. Dit werd vergeleken met de objectieve data. Zowel het voedingsaanbod en de bereikbaarheid ervan als de zichtbaarheid en de walkability werden hierbij in beeld gebracht. Daarbij ging de aandacht vooral naar de inrichting van de publieke ruimte en het mobiliteitsaanbod.

De eerste bevindingen vanuit het terreinbezoek werden later nog aangevuld met input uit de interviews met bewoners.

Winterslag 2 & 4 werden ruimtelijk onderzocht: Winterslag 4 ten noorden van de Noordlaan en Winterslag 2 ten zuiden. Samen vormen ze de statistische sector Winterslag – tuinwijk 2 & 4. In de analysefase werpen we ook een blik op de omgeving en kijken we hoe de wijk is ingebed in het ruimere landschap. Zo kwam bijvoorbeeld uit de interviews naar voor dat de Vennestraat en de Hasseltweg populaire plekken zijn voor de aankoop van voeding.

Luchtfoto situering Winterslag 2 & 4, (Google maps, 2024)

4.1.2 Ruimtelijke kenmerken van Winterslag 2 & 4

Winterslag 2 werd in 1920 gebouwd ten zuiden van de Noordlaan, Winterslag 4 werd na de Tweede Wereldoorlog in het noorden aangelegd. De 2 historische mijncities zijn ingesloten tussen spoorlijnen en groengebieden. Hoewel de oorspronkelijke principes van de tuinvijken volgens de plannen van architect Adrien Blomme snel achterwege werden gelaten, blijven de kenmerken van de tuinvijkarchitectuur herkenbaar. Ze zijn terug te vinden in de brede straten die het reliëf volgen, de sterke aanwezigheid van groen, de centrale ontmoetingsplekken en de veelheid aan voetwegen. Vooral Winterslag 2 beschikt over een uitgebreid netwerk van voetwegen en scoort daarom goed op doorwaadbaarheid. Desondanks kent de wijk een groot autogebruik. Omwille van het tuinvijkkarakter oogt de wijk heel groen, maar is er ook verrommeling door bijgebouwen, geparkeerde voertuigen,... Hierdoor wordt het groen onvoldoende ingezet voor bijvoorbeeld biodiversiteit, ontmoeting,...

Wijk omhuld door 'buffer/ restgroen' met olifantenpaden

Religie 'leeft' in de multiculturele wijk (veel kerken en moskeeën)

Overmaatse straten en geclusterde rijwoningen (Winterslag 4)

Halfopen bebouwing met vaak verrommeling in tuinzones (Winterslag 2)

Diverse speelmogelijkheden in de wijk

Verharde voortuinen en binnenpleinen

4.1.3 Voedselaanbod/-uitdagingen in Winterslag 2 & 4

LEGENDE

Neutraal

- supermarkt
- restaurant
- hotel

zeer gezond

- café
- cafeteria

ongezond

- fastfood

Bushalte
 Buslijn
 Fietssnelweg
 Trage weg

Weide
 Akkerland
 Verhard
 Grasland
 Bos
 Heide

Speel wij
 Buurtmoestuin

De wijk kent weinig voedselverkooppunten en deze zijn verspreid over de Noordlaan, met een kleine cluster aan het rondpunt. Inwoners geven aan dat ze een bakker, slager, groente- of fruitwinkel missen in de omgeving. Er zijn echter enkele individuele initiatieven, zoals moestuinen in eigen tuin of langs het buffergroen bij de spoorlijn. Een buurtmoestuin is in opstart, maar de inwoners zijn vaak niet op de hoogte van de locatie vanwege de weinig zichtbare ligging. Inwoners verwijzen naar mobiele vormen van voedselvoorzieningen, zoals melkboer, verkoop van aardbeien,... die ofwel vroeger door de wijk reden of vandaag nog eerder seizoensgebonden of beperkt aanwezig zijn.

Centraal in beide wijken zijn er speeltuinen, voorzien van zitbanken, informele speelelementen en een voetbalveld. Kinderen geven de voorkeur aan de speeltuin in Winterslag 2. Ouders laten hen echter niet alleen de straat oversteken omdat de auto's er zo snel rijden. Een inwoner noemt de Noordlaan zelfs de 'Moordlaan'. De speeltuin in wijk 2 trekt minder bezoekers. Hoewel er picknicktafels staan, vragen inwoners naar meer zitgelegenheid en ontmoetingsplekken nabij de speeltuinen.

Winterslag 2 & 4 zijn cultureel diverse wijken, voornamelijk bewoond door oudere generaties Italianen en jongere generaties Marokkanen en Turken. Beide wijken beschikken over een moskee. In wijk 2 is er ook een kerk. De omgeving van deze religieuze gebouwen is ingericht als ontmoetingsplaats met banken, bomen en zelfs een tribune bij de Winterslag Faith moskee. Ook het wijkcentrum is een ontmoetingsplek waar jong en oud terechtkunnen.

Moskee met nabijgelegen ontmoetingsplek

Concentratie van meer (ongezonde) voedselverkooppunten Noordlaan

Voedselinitiatieven – recente opstart van buurtmoestuin

Spar op wandelafstand van de wijk

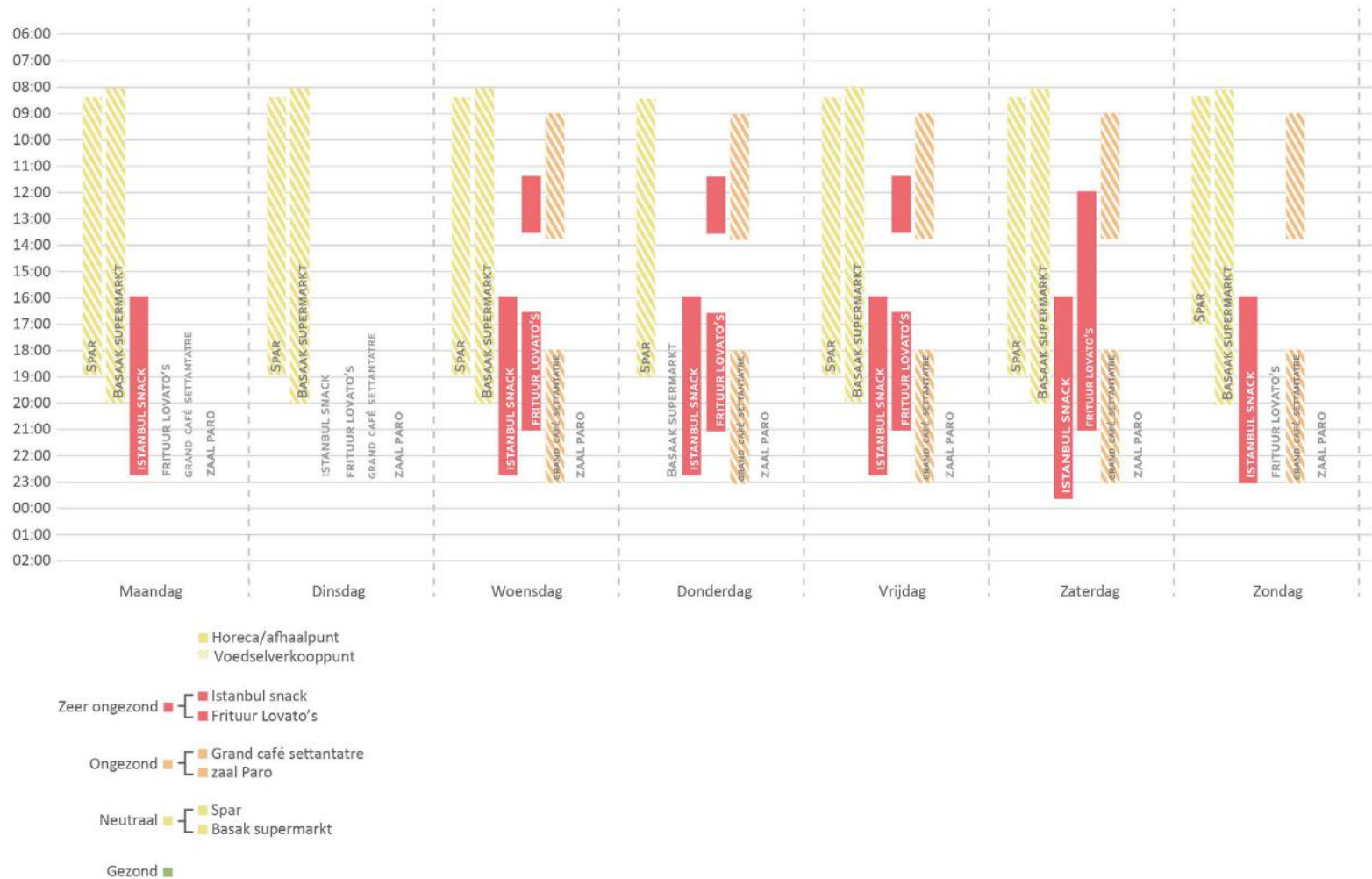
Voedselinitiatieven in het wijkcentrum

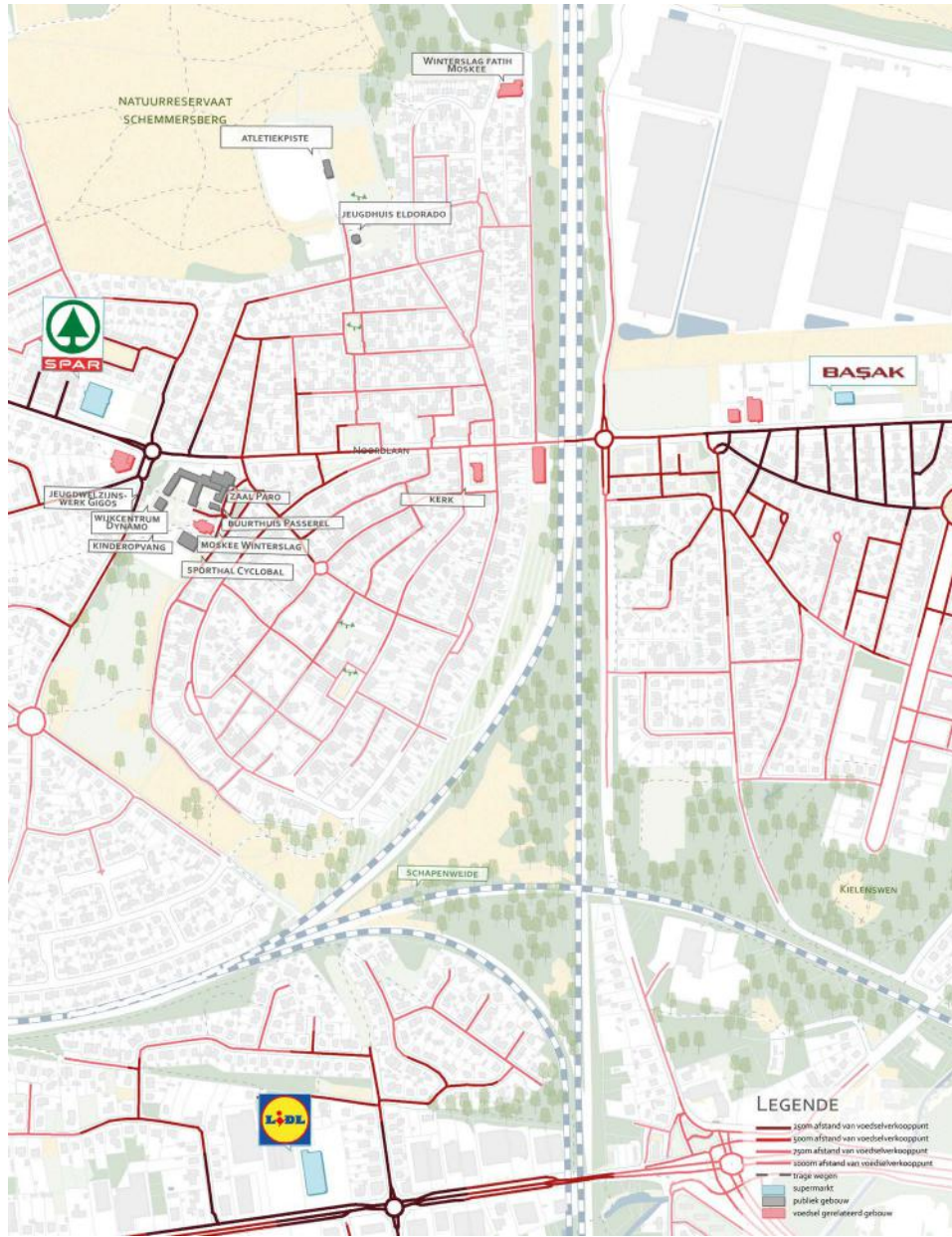
Private moestuin in 'buffergroen' infrastructuur

De Spar is heel de week open. Hoewel ze hun aanbod aanpassen aan de multiculturele omgeving en ook halalvlees verkopen, geven inwoners nog steeds de voorkeur aan winkels in de Vennestraat of de Basak supermarkt. Enerzijds vanwege culturele voorkeuren, maar ook omwille van betaalbaarheid. Beide supermarkten (Basak en Spar) zijn ook in het weekend open. Na 19.00 uur zijn enkel nog de ongezonde voedselverkooppunten open. De openingstijden van zaal Paro zijn niet bekend.

Openingsuren voedselverkooppunten

Analyse openingstijden omliggende voedselverkooppunten - case Winterslag 2 & 4 (Aterlier Romain, 2024)

Servicegebieden supermarkten – case Winterslag 2 & 4 (Atelier Romain, 2023)

De walkability doorheen Winterslag 2 & 4 is vrij goed. De bewoners van de uithoeken van de wijk, moeten echter meer dan 1 km wandelen om tot aan de voorzieningen langs de cluster van het rondpunt aan de Noordlaan te geraken. Bijgevolg wonen ze dus ook verder van het openbaar vervoer. Het eerder ingesloten karakter van de wijk, door de aanwezigheid van de sporen en de (ontoegankelijke) groengebieden, hebben hier een invloed op.

De hoge walkability vertaalt zich echter minder in de praktijk. Er is een hoog autogebruik in de wijk. De overmaatse straten zijn voornamelijk ingericht voor gemotoriseerd verkeer, en de smalle voetpaden maken de straten minder aantrekkelijk om te wandelen. De Noordlaan is een drukke steenweg met smalle fietspaden die in bepaalde zones ook dienst doen als voetpad. Wat voor beide partijen voor onaangename en onveilige situaties kan zorgen.

Groot netwerk aan actieve paden

Verharde binnenpleinen en voortuinen

Verkeersfilter toegevoegd in enkele straten met weinig kwalitatieve inrichting

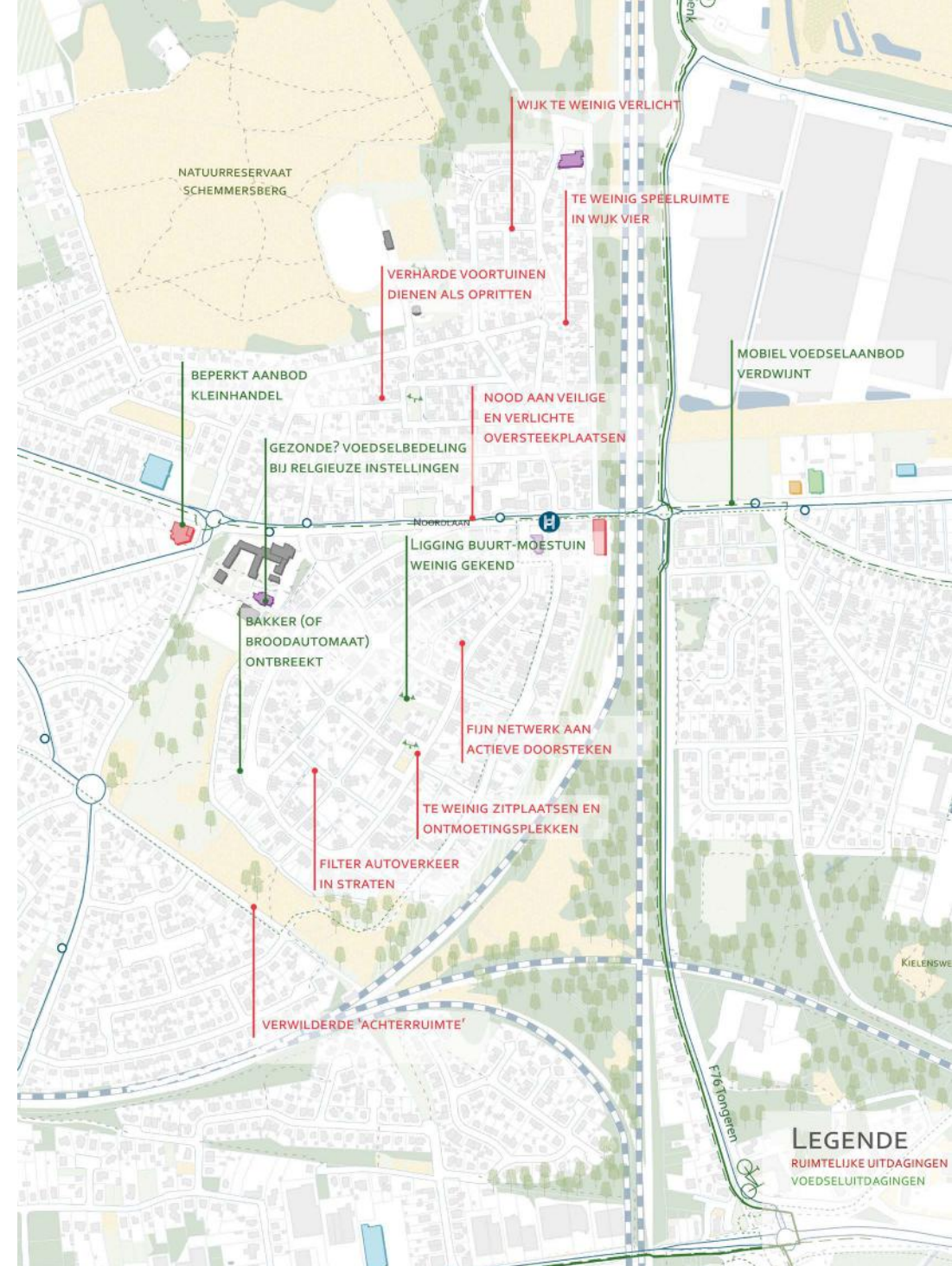
Overmaatse straten

4.1.4 Overzicht ruimtelijke en voedseluitdagingen

Vanuit het terreinonderzoek werden al eerste uitdagingen/noden geformuleerd:

- Hoe kan de strategische inplanting van voedselinitiatieven en -verkoopspunten ervoor zorgen dat de Noordlaan minder als een barrière tussen de wijken ervaren wordt maar als aanknopingspunt voor beide wijken?
- Kan voeding als bindmiddel gebruikt worden om de diverse culturen en nationaliteiten samen te brengen?
- Hoe maakt men bestaande acties en initiatieven zichtbaar/bekender?
- Kan gezonde voeding in de publieke ruimte het groen karakter van de tuinwijk versterken? (activeren van restgroen voor meerdere ambities, kwalitatieve inrichting van veelheid aan verkeerfilters, inbreng eetbaar groen (fruitbomen, sneukelstruiken,...)?
- Heeft de geïsoleerde inplanting van de woonwijk een effect op het eetgedrag van de bewoners?
- Het betreft een zeer groene wijk met een open structuur, elke woning heeft een ruim privaat perceel ter beschikking. Welke impact heeft het ruimtelijk model van de wijk op het maken van een gezonde voedingskeuze?
- Hoe brengen we een gezond en vers voedselaanbod dichterbij de bewoners van een meer geïsoleerde wijk?

De noden die voor de wijk Winterslag 2 & 4 uit het terreinonderzoek naar voor kwamen, werden verder aangevuld op basis van de gesprekken met buurtbewoners en de eerste lokale werksessie.

Overzicht van voornaamste ruimtelijke (rood) en voedselgerelateerde (groen) uitdagingen
– case Winterslag 2 & 4 (Atelier Romain, 2023)

4.2 Gesprekken met bewoners uit Winterslag 2 & 4

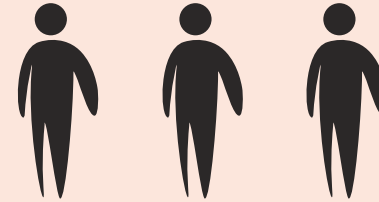
4.2.1 Methode

Er werden in totaal 8 interviews met 9 buurtbewoners (7 individuele gesprekken, 1 gesprek met 2 deelnemers aan een kookworkshop) afgenomen. De buurtopbouwwerker heeft alle deelnemers gerekruteerd en was bij ieder interview aanwezig. Zij heeft zelf ook 2 interviews gedaan. Er werden 3 mannen en 6 vrouwen bevestigd. Niet alle karakteristieken werden bij de verschillende buurtbewoners bevestigd. Van diegene waarvan we de karakteristieken hebben genoteerd (7 deelnemers), was 1 deelnemer jonger dan 40 jaar, 6 waren ouder, waarvan 3 ouder dan 60 jaar. Een van de deelnemers woont in de naastgelegen wijk Boxbergheide, maar heeft vroeger in de wijk gewoond. 2 deelnemers hadden een laag opleidingsniveau (enkel diploma lager onderwijs), 4 hadden een diploma secundair onderwijs en 1 een diploma hoger onderwijs. Tot slot werd er aan de deelnemers gevraagd hoe lang ze al in de wijk woonden: 3 woonden er 0 tot 5 jaar, 3 al langer dan 30 jaar en 1 deelnemer woonde langer dan 30 jaar in de naastgelegen wijk Boxbergheide.

Tijdens de interviews werden het aanbod, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van het voedselaanbod in en rond de wijk bevestigd. Daarnaast werd ook gepolst naar mogelijke oplossingen:

- **aanbod:** waar in de buurt doe je inkopen/haal je voeding af/ga je uit eten?; tevredenheid aanbod; waar ga je buiten je eigen wijk en waarom?;
- **toegankelijkheid:** presentatie en zichtbaarheid van het aanbod; invloed van tijd, gemak, kostprijs, promoties, reclame;
- **bereikbaarheid:** zijn de plaatsen gemakkelijk bereikbaar en hoe ga je er naartoe?; is de buurt makkelijk/veilig om je te voet of per fiets te verplaatsen?; welke route(s) neem je en wat bepaalt welke route je neemt?;
- **oplossingen:** wat zou je willen veranderen?; waarop moet de stad focussen om de buurt gezonder te maken?

8 interviews met 9 buurtbewoners

GESLACHT

6 - vrouwen

3 - mannen

KARAKTERISTIEKEN (van 7 deelnemers)

LEEFTIJD

1 - jonger dan 40j

6 - ouder dan 40j

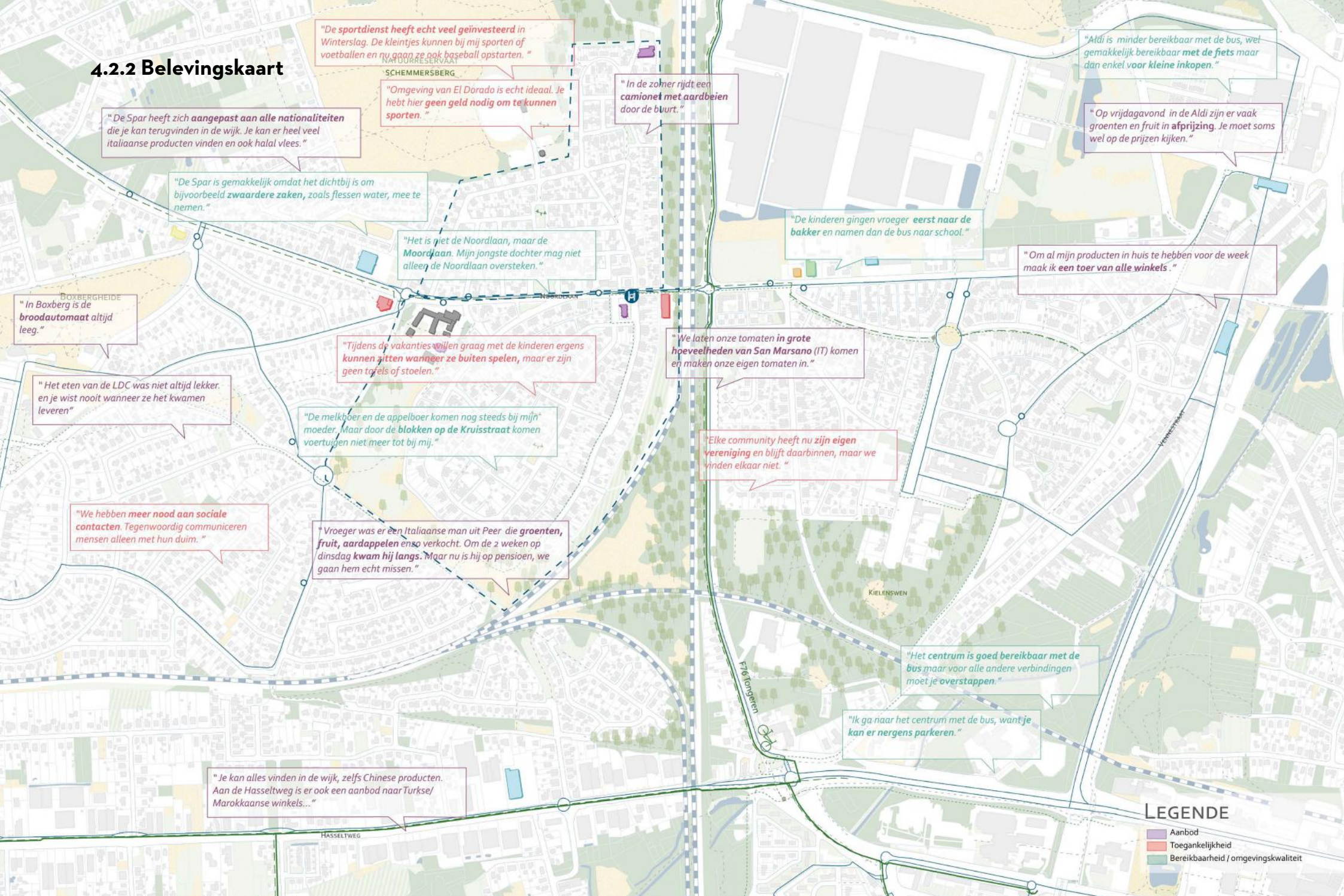

WOONTIJD BUURT

3 - 0-5j

4 - langer dan 30j

4.2.2 Belevingskaart

4.3 Werksessie 1 met lokaal bestuur en organisaties

Doel + werkwijze:

noden rapporteren en bespreken

Om de belangrijkste uitdagingen voor de wijk Winterslag 2 & 4 te bespreken, kreeg de lokale werkgroep de volgende vragen voorgelegd:

- Wat zijn volgens jullie de problemen op vlak van aanbod, toegankelijkheid en bereikbaarheid + walkability?
- Welke problemen zijn prioritair?
- Welke plannen/projecten zijn er voor deze buurt op korte/lange termijn gepland?

Deelnemers:

lokale werkgroep

Datum:

6 februari 2024

4.4 Uitdagingen voor Winterslag 2 & 4

De uitdagingen die voor Winterslag 2 & 4 uit het terreinonderzoek naar voor kwamen, werden verder aangevuld op basis van de gesprekken met buurtbewoners. Tijdens de eerste lokale werksessie werden deze uitdagingen besproken, aangevuld en geprioriteerd.

4.4.1 Beschikbare (voedings)aanbod

- Er is vraag naar een verser en meer lokaal voedingsaanbod in de buurt, al dan niet in mobiele vorm, zoals een bakker. Een groter en diverser aanbod is buiten de wijk aanwezig en wordt vaak bezocht.
- Er is nood aan meer speelruimte in wijk 4. Nu bevinden de speelruimtes zich vooral in wijk 2, waardoor kinderen en jongeren de onveilige Noordlaan moeten kruisen.

4.4.2 Toegankelijkheid van het (voedings)aanbod

- Nood aan meer bekendheid van de buurtmoestuin (waar gelegen?) en werking/kennis over moestuinieren.

4.4.3 Bereikbaarheid van het voedings- en beweegaanbod en de walkability in Winterslag 2 & 4

- Wegwerken van de Noordlaan als barrière
- Nood aan zitplaatsen/ontmoetingsplekken nabij speelruimte
- Er is een goede verbinding met het openbaar vervoer naar het centrum van Genk, maar andere verbindingen, zoals naar scholen of voedselvoorzieningen langs de Hasseltweg, zijn niet rechtstreeks bereikbaar.
- Nood aan aangepaste infrastructuur die de verplaatsingsautonomie van kinderen versterkt (mogen nu vaak niet alleen de Noordlaan oversteken; omwille van de geparkeerde voertuigen is het niet altijd even veilig om fietsende kinderen voorbij te steken)

“De bakker vroeger in de Noordlaan was echt heel goed. Nu is het brood overal zo industrieel. De Turkse bakker heeft brood dat je dezelfde dag moet eten, de dag erna is het niet meer lekker.”

*77-jarige vrouw
– tijdens kookworkshop in LDC*

4.4.4 Extra kanttekening: nood aan inzetten op sociale interactie (tussen verschillende gemeenschappen)

Naast aspecten om de omgeving gezonder te maken in de wijk Winterslag 2 & 4, werd ook geregeld verwezen naar de nood aan meer sociale interactie, meer verbindingen tussen de bewoners en de verschillende gemeenschappen in de wijk.

“Ik mis gezelligheid en sfeer op de pleintjes. Het zou fijn zijn om gezellige plekjes te hebben om elkaar te ontmoeten. Vroeger kwamen de mensen meer buiten. Men speelde dan muziek en pofte kastanjes. Vroeger was dat allemaal veel spontaner.”

*70-jarige vrouw
– individuele bevraging bewoners*

5 VAN PROBLEEM NAAR OPLOSSING: WELKE MOGELIJKE OPLOSSINGEN WERDEN AANGEHAALD VOOR DE WIJK

Op basis van het onderzoek binnen Hap & Stap werden verschillende mogelijke oplossingen voorgesteld voor Winterslag 2 & 4 m.b.t. een toegankelijk, bereikbaar, gezond en milieuverantwoord aanbod en het verhogen van de walkability in de buurt. Deze werden, op basis van de input van de buurtbewoners, samen met de lokale werkgroep geformuleerd tijdens de tweede lokale werksessie.

Verwerking interviews in belevingskaart – case Winterslag 2 & 4 (Atelier Romain, 2024)

5.1 Werksessie 2 met lokaal bestuur en organisaties

Doel + werkwijze:

oplossingen formuleren voor de belangrijkste uitdagingen die besproken werden tijdens de eerste werksessie

Op basis van de prioritaire uitdagingen uit de eerste werksessie, werden er ambities/ doelstellingen geformuleerd. Aan de hand van inspiratiefiches en opportuniteiten binnen bestaande of geplande projecten, werden er acties vooropgesteld.

Datum:

29 april 2024

5.2 Ambities

- 1. Inzetten op sociale interactie en verhogen van de verblijfskwaliteit in de publieke ruimte, gekoppeld aan de voedsel- en bewegingomgeving:** kwaliteitsvolle inrichting bestaat uit ruimte voor ontmoeting, spelprikkel, verblijven,... Voeding en beweging kunnen het verbindend verhaal vormen om de kwaliteitsvolle, ingerichte publieke ruimte te activeren en interactie uit te lokken.
- 2. (Mobiele)¹³ voedselinitiatieven versterken, visueel zichtbaar maken en bestendigen.**
- 3. Rijkdom aan culturen zichtbaar en toegankelijk maken met het oog op een gezonder en milieuverantwoord voedselaanbod.**

¹³ Mobiele voedselinitiatieven worden hier ruimer bekeken dan enkel een mobiele marktkraam of dergelijke. Het kan evengoed gaan om een klein afhaalpunt in de wijk waar bijvoorbeeld door een supermarkt gegroepeerd kan geleverd worden of een afhaalpunt gekoppeld aan een specifieke plek (bv.moskee) of een evenement dat vaker plaatsvindt.

5.3 Overzicht interventies

Tijdens de tweede werksessie werden er interventies geformuleerd om de verschillende ambities te kunnen waarmaken. Verschillende interventies dienen meerdere ambities, vooral wat betreft het versterken van de voedselinitiatieven en het zichtbaar maken van de rijkdom aan cultuur.

Inzetten op sociale interactie en het verhogen van de verblijfskwaliteit in de publieke ruimte, gekoppeld aan de voedsel- en bewegingomgeving:

speelweefselplan

groene
verbindingen

fietslessen

picknicktafels en
ontmoetingsplekken

'Mobiele' voedselinitiatieven versterken, visueel zichtbaar maken en bestendigen EN rijkdom aan culturen zichtbaar en toegankelijk maken met het oog op een gezonder en milieuverantwoord voedselaanbod:

buurtmoestuin
met sociaal punt

voedselpakketten
laten verdelen
in de wijk

sociaal
restaurant

deelkeuken
aan de
moestuin

5.4 Inzetten op sociale interactie en verhogen van de verblijfskwaliteit in de publieke ruimte, gekoppeld aan de voedsel- en bewegingomgeving

5.4.1 Speelweefselplan

Wat: een speelweefselplan is een netwerk dat alle (speel)plekken voor kinderen en/of jongeren verbindt, aangevuld met o.a. 'speelimpulsen'¹⁴ onderweg. Dit netwerk wordt opgebouwd vanuit het perspectief van kinderen. Hierbij kan gekeken worden in hoeverre dit speelweefsel als deelstructuur kan geïntegreerd worden in andere ruimtelijke structuren (groen, water, recreatie, mobiliteit, handel,...).

Voorbeelden/voorgaande initiatieven: per legislatuur maakt de stad Genk een speel- en sportruimteplan op om ad hoc aanvragen tegen te gaan. Een speelweefselplan kan hieraan gekoppeld worden. Meer gedetailleerde info over speelweefsel vind je op de website van [Kind & Samenleving](#).

Randvoorwaarden: bij de opmaak van het speel- en sportruimteplan worden de prioriteiten bepaald door demografische gegevens, het gebrek aan sport- en spelplekken en de huidige staat van speelterreinen. Wanneer de opmaak van het speel- en sportruimteplan wordt uitgebreid met een speelweefselplan, kunnen volgende elementen worden meegenomen: trage wegen in kaart brengen en opwaarderen; aandacht hebben voor vervoersarmoede; ontharden van ruimte/spelplaatsen; participatie met kinderen/jongeren; verschillende stedelijke diensten meekrijgen; draagvlak creëren bij bewoners wanneer er verkeersmaatregelen moeten genomen worden; hanteren van de vuistregel 8/80/800¹⁵;...

5.4.2 Groene verbindingen

Wat: de groen kwaliteit die de tuinwijk reeds bezit, kan aangewend worden om een duidelijkere structuur aan te brengen in de wijk. Een groene overstek van de Noordlaan, voor actieve weggebruikers, kan zo leesbaarder en veiliger worden. Deze groene structuren kunnen op hun beurt dan weer deel uitmaken van een speelweefselplan.

Voorbeelden/voorgaande initiatieven: de verbinding langs de groenzone tussen Boxbergheide en Winterslag kan verder bestendig worden als groene luwe wandel- en fietsas en richting Noordlaan doorgetrokken worden langs de spoorweg, waarbij er ingezet wordt op een kwaliteitsvolle, groene, publieke ruimte.

Randvoorwaarden: de groendienst is nu vaak overbelast. Groen-adoptie, waarbij bewoners mee instaan voor een deel van het onderhoud, kan hieraan tegemoetkomen. Let wel dat reglementen/samenwerkingsovereenkomsten vaak ook vrijwilligers kunnen afschrikken en dat zij dit als een drempel kunnen ervaren.

¹⁴ Speelimpulsen kunnen elementen zijn, al dan niet met die intentie geplaatst, in de publieke ruimte die aanzetten tot spelen (bv. een hinkelparcour getekend op het voetpad, een fietsbeugel waar kinderen spontaan rond gaan draaien, stapstenen of (zit)muren om evenwichtsoefeningen op te doen,...).

¹⁵ 8/80/800-regel: als 8-jarige kan ik mij autonoom verplaatsen in mijn buurt; op 80 m van mijn deur vind ik een stapsteen naar het speelweefsel; in mijn buurt vind ik een kwalitatieve speelplek van minstens 800 m² ([Kind & Samenleving](#)).

5.4.3 Toegankelijke fietslessen

Wat: momenteel organiseert stad Genk fietslessen (voor volwassenen) vanop één centrale plek (KRC Genk). Deze lessen kunnen bekender en dus toegankelijker worden gemaakt door een duidelijke communicatie naar de doelgroep. Als de vraag voldoende groot is, kan dit door fietslessen in de wijk zelf te organiseren of vervoer naar de centrale locatie te regelen. Vanuit de wijk is de centrale locatie vandaag immers moeilijker bereikbaar met het openbaar vervoer.

Voorbeelden/voorgaande initiatieven: Fietsschool Genk is een samenwerking tussen stad Genk, KRC Genk en Mobiel 21 vzw. Om de bekendheid te verhogen, zijn verschillende materialen beschikbaar op de website van de Fietsschool: [de fietsschool](#).

Randvoorwaarden: na de lessenreeks kan er een buddywerking worden uitgebouwd die een community van beginnende fietsers creëert. Themafietstochten in combinatie met het speelweefselplan of de groene verbindingen, kunnen hieraan gekoppeld worden, zodat de meest aangename fietsroutes in de buurt bekend worden.

5.4.4 Picknicktafels op ontmoetingsplekken

Wat: picknicktafels plaatsen aan speeltuinen en pleinen om ontmoetingsplekken aantrekkelijker te maken in de wijk.

Voorbeelden/voorgaande initiatieven: in het Park van lijn 28, dat deel uitmaakt van de nieuwe Thurn & Taxis-wijk op het kruispunt van de Maritiemwijk en Laken, voorzag vzw Parckfarm een serre en moestuinen waar allerlei activiteiten worden georganiseerd (workshops, bijeenkomsten,...) rond o.a. duurzame voeding. Het meubilair in de publieke ruimte speelt in op dit voedselverhaal en creëert een ontmoetingsplek waar mensen tijd met elkaar kunnen doorbrengen en informatie met elkaar kunnen delen.

Randvoorwaarden: je kan klassieke picknickbanken gebruiken, maar je kan het meubilair in de publieke ruimte ook vormgeven zodat het meerdere functies kan opnemen en als echte ontmoetingsplek kan dienen. Dergelijke ontmoetingsplekken kunnen mee worden opgenomen in het sport- en speelweefselplan (≈ verbindingweefselplan). Door bewoners te betrekken bij het bedenken/maken van het meubilair, krijgen zij eigenaarschap en bijgevolg zullen ze er ook meer respect voor hebben. Bovendien wordt er zo een draagvlak gecreëerd voor verdraagzaamheid in geval mensen vrezen dat dergelijke banken voor overlast zullen zorgen. Voor specialere picknicktafels bestaan er subsidiekanalen, zoals de Koning Boudewijnstichting of Cera. Deze banken moeten dan wel kaderen in een groter project, zoals bijvoorbeeld de 'buurttuin' of het speel- en sportweefselplan.

5.5 'Mobiele' voedselinitiatieven versterken, visueel zichtbaar maken en bestendigen EN rijkdom aan culturen zichtbaar en toegankelijk maken met het oog op een gezonder en milieuverantwoord voedselaanbod

5.5.1 Buurtmoestuin als sociaal ontmoetingspunt

Wat: koppelen van verschillende initiatieven en activiteiten aan de huidige buurtmoestuin:

- **buurtmoestuin zichtbaar maken:** wegwijzers in de publieke ruimte die duidelijk weergeven waar de buurtmoestuin zich bevindt; activiteiten organiseren aan de buurtmoestuin waardoor bekendheid in de buurt groter wordt;
- **educatie rond moestuinen:** eerste drempel rond moestuinieren wegnemen a.d.h.v. workshops. Op deze manier de buurt stimuleren om zelf aan de slag te gaan in hun eigen tuin of gedeelde moestuin;
- **themawandelingen organiseren rond gezonde en milieuverantwoorde voeding**, waarbij mensen eventueel hun eigen moestuin ook openstellen. Deze themawandelingen kunnen langs de **groene verbindingen** lopen, waar misschien ruimte is om eetbaar groen te integreren. Mogelijk kan de moestuin mee opgenomen worden in deze groene verbindingen en in de themawandeling;
- **kennisdeling in de buurtmoestuin over gezonde en milieuverantwoorde voeding** waarbij de jeugdwerking betrokken wordt, zodat ook jongeren deze kennis meekrijgen;
- **culturele diversiteit in de moestuin brengen** door samen met de verschillende gemeenschappen te

kijken welke groenten/kruiden zij vaak gebruiken en willen terugvinden in de moestuin. Ook hier kan kennis over gedeeld worden;

- groenten uit de buurtmoestuin gebruiken om te verdelen naar bv. scholen, of soep maken voor scholen in samenwerking met de deelnemers van de moestuin.

Voorbeelden/voorgaande initiatieven: zie ook onderstaande interventies sociaal restaurant en deelkeuken aan de moestuin. In het Heempark (Genk) zijn vandaag al tal van educatieve activiteiten en is er expertise aanwezig om te delen met de deelnemers van de buurtmoestuin.

Randvoorwaarden: betrekken van de deelnemers: werken met de talenten (en rijkdom aan culturen) van de verschillende deelnemers, verantwoordelijkheden delen, deelnemers zelf met ideeën laten komen voor activiteiten,...; betrekken van verschillende organisaties om mee activiteiten uit te werken (bv. Heempark vzw, Futsal Winterslag, Jeugdwelzijnswerk Gigos, El Dorado, Marokkaanse moskee, Turkse moskee,...).

5.5.2 Voedselpakketten laten verdelen in de wijk

Wat: Sint-Vincentius voorziet al voedselpakketten, maar is vanuit de wijk moeilijk bereikbaar. Daarnaast is het op dit moment geen aangename omgeving om voedselpakketten op te halen: mensen moeten lang wachten, er hangt een gespannen sfeer, er is schaamte. Er kan worden gekeken hoe deze pakketten vanuit het buurthuis kunnen verdeeld worden, eventueel gelinkt aan momenten dat er andere activiteiten doorgaan (bv. huiswerkbegeleiding).

Randvoorwaarden: er kunnen recepten gekoppeld worden aan de voedselpakketten om de bewoners te inspireren om zelf aan de slag te gaan met alle producten die in het voedselpakket zitten om verdere voedselverspilling tegen te gaan.

Receptenfiches terug te vinden op: <https://www.gezondleven.be/materialen/ficheset-groenten-en-peulvruchten-bereiding-en-recept>

5.5.3 Deelkeuken aan de moestuin

Wat: een kleinschalige deelkeuken aan de buurtmoestuin als opstap naar een sociaal restaurant. De opbrengst van de collectieve moestuin wordt gedeeld met de wijk en samen klaargemaakt door bewoners in het buurtcentrum of in het lokaal dienstencentrum De Schalm.

Voorbeeld: De Kompaan, in Antwerpen, is een buurtkeuken waar het gemeenschapsgevoel centraal staat en waar ze kennis willen delen over gezonde voedingsgewoonten en duurzame voedselpraktijken. Er worden verschillende activiteiten georganiseerd (bakhuis, bewaar- en proefworkshops,...) en ze hebben twee samentuinen, waar buurtbewoners samen in komen tuinieren en waarbij ze een actieve rol opnemen.

Randvoorwaarden: de buurtmoestuin zit momenteel nog in de opstartfase, waardoor het aanbod nog beperkt is. Dit kan stelselmatig groeien, waarbij de vrijwilligers betrokken worden in het leerproces rond het beheren van een moestuin.

5.5.4 Sociaal restaurant

Wat: met een groep vrijwilligers een betaalbare en gezonde maaltijd in de buurt aanbieden om de toegang tot gezonde voeding te verhogen en om buurtbewoners te leren kennen.

Voorbeeld: in Waterschei koken vrijwilligers wekelijks in het buurtrestaurant De Pungel.

Randvoorwaarden: men kan kleinschalig beginnen, met een project waarbij vrijwilligers aan de slag gaan met groenten uit de buurtmoestuin en voor de buurt koken. Dit als opstap naar een sociaal restaurant. Door te werken met vrijwilligers uit de wijk, kan een vertrouwensband ontstaan (bv. halal voeding). In de buurt zijn verschillende industriële keukens. Men kan met een zo concreet mogelijk plan naar deze keukens stappen om te kijken of samenwerking mogelijk is. Door eerst kleinschalig te starten met de buurtmoestuin, kan dit helpen om het plan verder vorm te geven.

HET HAP & STAP-PROJECT

GEZOND ETEN EN BEWEGEN IN DE BUURT

GENK - WINTERSLAG 2 & 4

Onderzoeksproject gerealiseerd met de steun van Kom op tegen Kanker (projectID: 13069)

Deze publicatie bouwt verder op de walkabilityscore-tool (Gezond Leven vzw, in opdracht van Departement Zorg) en de studie 'Voedselomgeving in kaart en beeld' (Atelier Romain, Gezond Leven vzw, & Let Us, in opdracht van Departement Omgeving, 2021).

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Vlaams Instituut Gezond Leven vzw
Linda De Boeck
Gustave Schildknechtstraat 9
1020 Brussel

© 2024, Vlaams Instituut Gezond Leven vzw, All rights reserved

Niets uit deze uitgave mag vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor educatieve, pedagogische en sociale doeleinden die geen commercieel oogmerk hebben, mag al het materiaal vrij gebruikt worden mits correcte bronvermelding van deze publicatie.

www.gezondleven.be

VLAAMS INSTITUUT
**GEZOND
LEVEN**

Kom op
tegen Kanker

R
ATELIER
ROMAIN

KU LEUVEN HVA
RESEARCH INSTITUTE FOR
YOUR AND SOCIETY

gezondheidsmakers

sciensano

vito

